

Linköpings domkyrkoklockor, skrivet av prosten Harald Tigerström, 1999

Med igenkännandets glädje har östgötar, utspridda i olika orter, lyssnat till klockklangen från Linköpings domkyrka vid radioutsändningen varje årsskifte allt sedan framlidne vännen Sven Jerrings dagar med rötter i Vadstena.

Den klangen har väckt till liv både ljusa och mörka stämningar från år, som ligger bakom. Men hur skall det då inte kännas, när dessa klockor snart skall ringa in inte bara ett nytt sekel utan också ett helt nytt årtusende! För domkyrkoklockorna i Linköping är detta i sig en exceptionell händelse i deras nog så intressanta historia.

Äldst av de fyra domkyrkoklockorna i vår stiftsstad är den s.k. **prästklockan**. Den är gjuten 1382, sannolikt i Holland. I varje fall har den en gång burit en holländsk inskription, som numera sorgligt nog är alldeles utplånad (Gamla domkyrkoboken, sid. 237, Linköpings stiftsbibliotek). Enligt traditionen skall denna klocka ha ringt varje vardagsmorgon kl. 9 ända sedan digerdödens dagar i mitten av 1300-talet. Den användes länge också en kort stund vid ringningen kl. 10.45, då det ansågs vara dags för domkyrkoprästerna att bege sig till söndagens högmässa kl. 11.00. Dessa präster hade då i allmänhet sina bostäder i domkyrkans omedelbara närhet.

Förutom nämnda notis om gjutningsåret står på prästklockan, att den är omgjuten 1778 i Linköping av Joh. Åhman. Dess vikt anges till 3 skeppund, 2 lispund och 7 marker. Längst upptill bär den inskriptionen: "Ähra ware Gud i högden. Luc.2." Den är därmed på sitt sätt en verklig julklocka, som har ringt in Jesu födelsefest för Linköpings invånare under ej mindre än sju sekler!

Linköpings domkyrka har utan tvekan haft flera klockor utöver prästklockan under medeltiden, men tyvärr har jag inte under mina efterforskningar lyckats spåra upp någon inventarieförteckning, som lämnar klara besked därom. Genom den s.k. klockskatten 1531 har sannolikt också Linköpings domkyrka tvingats utlämna någon eller några av sina medeltida klockor. Linköpings borgare har säkert inte heller låtit sig nöja med dessa äldre tiders ofta små klockor utan gjort dem större under reformationstiden.

I alla händelser begåvades Linköpings domkyrka med två större klockor under Gustav II Adolfs regering. I den gamla domkyrkoboken läser vi bl.a.:

"Anno 1624 stöptes våra klockor om på nyth, thee som henga i Stapelen" (klockstapeln utanför kyrkan). Den ena av dessa klockor var den nuvarande **storklockan** om 30 skeppund, 4 lispund och 12 marker. Vid dess gjutning visades en enastående givmildhet från flera håll. Bland bidragsgivarna märktes först "stadzensjnwånare": biskop J. Kylander, Måns, kyrkoherren, (domprost Magnus Harald) Anders Prytz, scholemestaren, teol. lektor] Persson, organisten Anders Månsson m.fl. Anders ute i Berga skänkte" en lithen Liusestake af messingh", Eriks hustru i Valla en gryta och Nils Murmästare en kopparkittel. Även "Östgötha Ade1" deltog med intresse i denna insamling: Gabriel Oxenstierna på Sturefors, Sven Ribbing på Grensholm, Nils Bielke till Åkerö, Axel Baner m.fl. Men trots alla dessa bidrag måste man till storklockan låna malm från Kisa och Drothem samt koppar, mässing och tenn från Skeda.

År 1667 måste storklockan omgjutas, vilket dock misslyckades, så att den redan nästa år på nytt måste lämnas till klockgjutaren Peter Eliesson i Linköping. År 1759 rämnade den och "måste nödwändigt omgjutas". Denna omgjutning var färdig 1764. Därom talar klockans inskription än idag: "Gudi til aehra och församlingen til nytta guten i Linkiöping af Peter Eliesson Dant Anno MDCLXVIII och thaer omguten af Elias Fries Thoresson AD MDCCLXIV". Påskdagen den 7 april 1844 föll storklockan vid själaringningen efter kung Karl XIV Johan ner från sin plats genom två våningar, dock utan att ta någon skada. Kort efteråt hängde den åter på sitt rätta ställe.

Den ljuder alltjämt vid varje större klangfull ringning och skall så göra vid nästa högtidliga millennieskifte. Dess mäktiga budskap är klart angivet i en längre latinsk inskription, som i svensk översättning börjar: "Helig, helig, helig är Herren Sebaoth. Hela jorden är full av hans härlighet".

Den näst största klockan i Linköpings domkyrkotorn kallas sedan gammalt för **S:t Larsklockan**. Den har fått sitt namn efter S:t Larsborna, som i början av 1600-talet skänkte klockan till domkyrkan som tack för att de fick disponera skärskilda "lägerställen" på den gamla kyrkogården, som fram till 1800-talets början låg i nuvarande domkyrkoparken. Kyrkogården kring S:t Larskyrkan var nämligen så "upfyld med vatn", att den omöjliga kunde användas för sitt ändamål. Denna klocka, som väger 11 1/2 skålpund, göts i Linköping 1624 och omgöts i Norrköping 1711. Sistnämnda år försåg dåvarande Linköpingsbiskopen Haqvin Spegel S:t Larsklockan med följande tänkvärda minnesverser, alltid citerade av Sven Jerring vid varje årsskifte i radion:

"När konung Carl war wida känder, När pesten smittat Sweriges länder, När all Europa förde krig, I Norköping man gjorde mig. Jag är af gammal blefwen ny. Mit liud kan höras up i sky; Men när som folk til kyrkan går Och genom trona thet förmår, At bön och sång blir hörd af Gud, Tå är thet bettere än mit liud."

S:t Larsklockan är dessutom prydd med Karl XII:s ståtliga namnchiffer och aposteln Petrus' nycklar - de senare till påminnelse om domkyrkans skyddspatron. Med storklockan och böneklockan blandade denna klocka sin klang vid alla sammanringningar till gudstjänst, i varje fall, då jag var domkyrkokomminister under åren 1956-1962. Ensam ringde den såväl vid förstagångsringningen kl. 10 fm varje söndag som vid aftonringningarna under vardagarna. Men sedan dess har det införts vissa andra ringnings seder.

Den fjärde och sista av Linköpings domkyrkoklockor är den s.k. **böneklockan**, gjuten 1693 av klockgjutaren Michael Bader i Stockholm (inte år 1694, som A. Ridderstad, Östergötl. Beskrifn. II, sid. 1031, felaktigt uppger). Karl XI var då landets regent, Erik Lovisin landshövding över Östergötland och Haqvin Spegel nybliven biskop över Linköpings stift. Denna klocka är sedan omgjuten två gånger: år 1794 i Linköping och år 1914 i Stockholm. Böneklockans allvarsamma ärende är uttryckt i en längre vers på svenska:

"Då tiden ilskas mer och mer Då jord med himlen dristar skämta, Då werlden Herrans domar ser, Som föga bättrings fruckter hämta. Då börjar jag i högre ton Till helgedomsens rätter kalla. Kong (Gustaf) Adolph (IV), som dem hägnar alla, Mig nådigt stärckt ifrån sin thron."

Linköpings domkyrkoklockor har inte alltid hängt på sina nuvarande platser i västtornet. Detta torn, ritat av arkitekten Helgo Zettervall, stod inte färdigt förrän år 1886. Dessförinnan var klockorna upphängda i det s.k. Hårlemanska tornet, uppfört åren 1747-1758 efter ritning av överintendenten Carl Hårleman. År 1755 hade detta tornbygge kommit så långt, att klockorna kunde där uppsättas och användas första gången på Allhelgonadagen. Tidigare hade bl.a. S:t Larsklockan och domkyrkans storklocka haft sin plats i en klockstapel av trä, byggd 1613 ute på kyrkogården söder om domkyrkan. Där hängde de ända tills "stapelen, mycket förfallen och bristfällig", revs år 1755.

Förr i tiden ringdes det för hand vid Linköpings domkyrka liksom vid alla andra kyrkor i vår land. Vissa tider var inte mindre än sju ringkarlar anställda vid stiftshelgedomen. Men sedan den elektriska ringningen infördes, kunde ringkarlssysslorna skötas utan svårighet av endast en anställd, som dock i likhet med sina företrädare hade att gå den långa, mödosamma vägen genom tornet upp till klockorna. Först när manövreringstavlan flyttades ner i själva kyrkorummets slapp han att gå denna väg och hade bara att nere i kyrkan trycka på en knapp för att ta den klocka,

som önskades, att ringa. Sture Bruce var den siste "vandrande" ringkarlen i Linköping. Vid årsskiftet 1958-1959 lämnade han sin ringkarlssyssla efter att ha skött den i drygt tretton år. Men även om själva ringningstekniken nu är en annan än förr, så kommer samma klockor som hittills att bära sitt mäktiga budskap över Linköping med omnejd. Linköpings domkyrkoklockor skall ringa i glädje och sorg, under helg och vardag, i fredstid och orostid, som de alltid har gjort, och skall inom en ej avlägsen framtid förenas med all övrig vigd malm i Sveriges land och ringa in, som vi innerligt vill hoppas, ett ljusare och lyckligare årtusende än det som snart sjunker ner i sin grav.

”Ringa, I klockor, ja, ringa i midnattens timma. Glimmen, I stjärnor, som änglarnas stjärnögon glimma. Frid till vår jord kommer med himmelens ord. Ära ske Herren i höjden” (Sv.Ps. 427:1)
